

Hej min gamla lärobok!

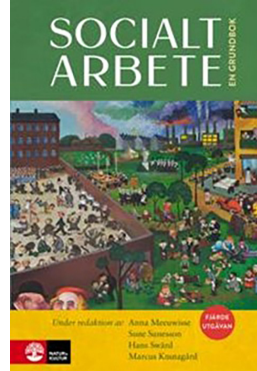
Recenserad bok: Socialt arbete - en grundbok. Fjärde upplagan.

Redaktörer: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Sune Sunesson och Marcus Knutagård.

Förlag: Natur & Kultur.

Hej min gamla lärobok!

Jag, som många andra, kom i kontakt med denna antologi under socionomprogrammets första av totalt sju terminer. Läroboken har "vaggat in" tusentals färska socionomstudenter i ämnet socialt arbete, alltsedan den första utgåvan som kom ut för snart 25 år sedan. Boken omfattar nära 400 sidor, 17 kapitel och 18 olika författare. Det minst sagt mustiga innehållet är strukturerat i fyra större delar: 1. Socialt arbete - uppkomst, utveckling och strukturella förutsättningar, 2. Socialt arbete som praktik och yrkesfält, 3. Relationer i socialt arbete och 4. Utmaningar inför framtiden och avslutning. Denna recension är på inget sätt heltäckande och gör bara några nedslag i nämnda fyra delar, alltså inte i vardera sjutton kapitel.

Fortsatt mustig och högst relevant för ämnet

Bokens första del placerar socialt arbete i ett historiskt sammanhang. Anna Meeuwisse & Hans Swärd tar sig an ämnets historik och presenterar flera av dess inspirerande förgrundsgestalter (även i bildform). Kapitel ett avslutas med att författarna lyfter det kanske allra mest genomgripande dilemmat socionomer har att förhålla sig till i sin yrkespraktik: frågan om vi i första hand ska tjäna "samhället" eller "klienten". Dilemmat sätter tonen för antologins följande 16 kapitel.

Meeuwisse & Swärd bekantar oss också med olika välfärdsmodeller och invändningar mot desamma. En invändning handlar om hur modell-tänket riskerar bortse från kvinnors förhållande till marknad, stat och familj. Som etiskt skräckexempel poppade här, för mig, upp ett minne från min tid som socialsekreterare. Jag hade den dagen i uppgift att informera kvinnan framför mig om kommunens riktlinjer för ekonomiskt bistånd (försörjningsstöd). Enligt dessa riktlinjer måste hon ställa sin bebis i kö till förskola så snart som möjligt. När hennes bebis sedan fyllt 1 år skulle hennes barn genast skolas in och hon själv skulle skriva in sig på Arbetsförmedlingen som arbetssökande. På så vis hade hon enligt samma riktlinjer gjort allt hon själv kunnat för att på sikt kunna bli självförsörjande och därmed leva upp till rätten till ekonomiskt bistånd.

Uppgiften framför mig gjorde mig illa till mods. Själv hade jag ju inte bara haft privilegiet att födas in i ett fredligt land utan också själv fått välja när mina små hjärtan (barn) börjat i förskolan. Jag minns att jag öppet ifrågasatte riktlinjerna under mötet med denna kvinna och sa att jag tyckte de var konstiga. Detta efter att kvinnan frågat hur hon skulle göra med sin amning av sitt barn framöver.

Grundbokens kapitel tre handlar om socialt arbete som internationellt forskningsområde. Sune Sunesson utgår där från fem olika topiker (ämnesområden) för att beskriva kunskapsfältet. Kapitlet är mera hårdsmält än föregående två, även om uppgiften att redogöra för ämnet knappast kan ha varit lätt. Läsaren bjuds på ett informativt kapitel med många uppslag till fördjupning. Ett huvudbry uppstod dock för mig efter meningen: "Lars Inge Terum och Ivar Lodemel i Norge är typiska forskare inom fattigvårdsområdet". (Meuwisse et al., 2024, s. 98). Dessa två typiska fattigdomsforskare åtföljs av en presentation av ytterligare tio män som ägnat sig åt forskning om fattigdom. Avsnittet avrundas sedan med att tre kvinnliga fattigdomsforskare name-droppas inom en och samma mening. Här skulle en kritik kunna vara att den typiska läsaren i regel är en ung kvinna i början av ett socionomprogram.

Socialt arbete som praktik och yrkesfält

I antologins delnummer två lyckas Marcus Knutagård förklara tunga begrepp som aktörskap och organisationsmönster fint. I denna del ryms också ett kapitel av Peter Dellgran, som avhandlar ämnet socionomer som profession. Det gör han utifrån ett brett professionsteoretiskt perspektiv och grundläggande aspekter av arbetet såsom handlingsutrymme beskrivs väl och problematiseras. Socionomers handlingsutrymme beskrivs som kärnan i det professionella sociala arbetet och Dellgran ger en trovärdig överblick av professionens dagsläge i Sverige. Följande kapitel handlar om det faktum att socialt arbete oftast sker inom organisationer. Tommy Lundström och Sune Sunesson redogör för det sociala arbetets olika slags av organisering och hur det alltsedan 80-talet influerats av marknadskrafter. Lundström och Sunesson lyfter också hur vi inom det vi kallar socialt arbete fortfarande delar in människor i föreställda (men högst kännbara) kategorier om "värdiga" respektive "ovärdiga".

Om relationer i socialt arbete

Thomas Johansson och Marcus Herz inleder antologins tredje del med att redogöra för mötens komplexitet. Författarna berör också professionella mötens socialpsykologi och ger intressanta exempel på hur professionella möten beskrivits i tidigare litteratur. Kapitlet är slående pedagogiskt upplagt och lyckas ta sig an både mänskliga möten generellt och mer specifikt i relation till socialt arbete.

Passande nog kommer sedan ett kapitel om makt, där författarna ringar in högst påtagliga ingredienser i en socionoms arbete. Hans Swärd och Bengt Starrin förklarar viktiga begrepp som diskurser och paternalism och hur de anbelangar socialt arbete, både då och nu. Efter en fin introduktion och in-vaggande till ämnet makt kommer vi sedan fram till Tina Mattssons briljanta kapitel om intersektionalitet. Mattsson låter med trygg hand läsaren få bekanta sig med det, med en första anblick lite kluriga begreppet och perspektivet i fråga. Kapitlet lämnar inga frågor om varför intersektionalitet skulle anbelanga socialt arbete efter sig.

Därefter bjuder antologin oss på ett finstämt kapitel om etik. Ingrid Sahlin utgår här främst från kommunal socialtjänst, socialsekreterares agerande och sätter fingret på etiska dilemman inom denna praktik. "Etikarbete" beskrivs inte bara som något som kräver reflektion och efterlevande av etiska riktlinjer, utan också: som något vi själva behöver ta ansvar för i vår roll och identitet som socionomer. Sahlin låter Tidöavtalet statuera exempel på hur politiska krafter bidragit till höjda röster. Anna Lundberg använder tillika just Tidöavtalet för att redogöra för hur politik är med och påverkar socionomers arbete. Lundberg exemplifierar här också med regeringsförslaget om att låta socialtjänsten utföra "migrationskontrollerande" uppgifter. Socialsekreterares potentiella angiveri av papperslösa skulle nämligen även innebära inskränkningar i människors grundläggande sociala rättigheter. Återigen anas det för yrket genomsyrande dilemman mellan att ibland tvingas välja mellan att tjäna samhället eller klienten. Om "samhället" (i form av rådande politik och/eller lagar/rekommendationer/riktlinjer) säger att socialsekreterare ska ange papperslösa – ska vi som socionomer då verkligen göra det? Här kan kapitel om etik vara hjälpsamma för att undvika hamna i "demokratins svarta hål".

Utmaningar inför framtiden och avslutning

I grundbokens sista och fjärde del behandlas det sociala arbetets utmaningar inför framtiden. Här ger författarna argument för och motiv till att utveckla det sociala arbetet i takt med samhällsutvecklingen. Det är en väldisponerad avslutande del där globalisering, klimatförändringar och andra "monster-skeenden" diskuteras i relation till ämnets framtida utmaningar och uppgifter.

Sune Sunesson står för antologins allra sista, sjuttonde, kapitel som heter Välkommen till ett yrke. Kapitlet är fyllt till brädden med angelägna frågor socionomer kan behöva ställa sig inför, under och efter sitt arbete. Sunesson sammanfattar och avslutar antologins sista kapitel med att (igen) påpeka att det inte finns någon enhetlig definition av vad socialt arbete är. Det är ett bra, tacksamt och viktigt konstaterande att som färsk socionomstudent få till sig av en tungviktare inom ämnet (professor emeritus) - inte minst för att som student slippa känna sig "dum i huvudet" och drabbas av ämnes-förvirring.

Några avslutande ord

Antologin lyckas - kanske framför allt - med konsten att erbjuda läsaren en förståelse för varför socialt arbete behöver få fortsätta vara både komplext och svårfångat i sin ”natur”. Socialt arbete – en grundbok (2024) utgör en fortsatt viktig aktant (se Marcus Hertz eminenta kapitel om aktörskap för vidare förklaring av begreppet aktant) i sitt sammanhang. Läroboken hänger med i tiden och skulle samtidigt också kunna göras om till fyra grundböcker, baserat på vardera övergripande del; om ämnets uppkomst, om det sociala arbetets ramförutsättningar, om makt och möten och ytterligare en om det sociala arbetets framtida utmaningar. Gärna då med fler praktiska exempel och korta reportage med yrkesverksamma socionomer och aktiva forskare som inspiration. Avslutningsvis vill jag tacka samtliga arton författare för en mycket god läsning som jag är säker på inspirerar både studenter och socionomer likt mig till nya friska tag.

Mimmi Schröder

Socionom med en master i socialt arbete